

Jonas Šečkus, Lietuvos geologų sąjungos pirmininkas

GEOLOGIJOS MOKSLO ATEITIS LIETUVOJE – AR TURIME VIZIJĄ?

Dažniausiai, kai žmonės pradeda kalbėti apie vizijas, reiškia, kad yra pasiektas taškas, kuomet reikia kažką keisti, kažką ieškoti. Žodžio *vizija* reikšmės yra kelios: * tariamas vaizdas, regėjimas, fantazijos sukurtas paveikslas; * svajonė. Greičiausiai apie svajones ir reikia pakalbėti, nes tariamas vaizdas ir bus tik tariamu vaizdu. Regėjimai būdingi raganoms ir žyniams, o fantazijos sukurti paveiksai – ligojams arba menininkams. Svajonė yra vienas iš literatūrinio įkvėpimo šaltinių ir, manau, kad daugelis esame skaitę, o galbūt ir patys tikime, jog tik turint svajonę galima kažką pakeisti. Taigi pakalbėsime apie geologų svajones, o dar tiksliau – ar mes jų turime?

Geologija yra mokslas, tyrinėjantis Žemės sandarą ir raidą, kitaip tariant, jos sudėtį ir istoriją. Ir būtent šių procesų pažinimas, jų dėsningumų nustatymas geologams leidžia šias žinias panaudoti praktinių uždavinių sprendimui. Tik žinodami Žemės istoriją ir ją suprasdami, mes galime suprasti, kur ir kokių naudingųjų iškasenų galime ieškoti, kokią apskritai ūkinę veiklą tam tikroje teritorijoje gali vykdyti visuomenė. Maža to, žinodami praeities procesus, mes galime bandyti spėti ateitį, t. y. numatyti, kokie geologiniai procesai vyks ateityje ir kokį poveikį jie turės žmogui. Norėdami suprasti mūsų, visų geologų (net ir tų, kurie tebesėdi mokyklos suole), ateitį, mes taip pat privalome pažvelgti ir į mūsų praeitį tam, kad suprastume, kodėl mes atsidūrėme, atvirai sakyčiau, nepavydėtinoje padėtyje.

Geologijos studijas baigę specialistai pasklinda įvairiose įmonėse ir įstaigose, tačiau visą geologinių darbų barą mes galime suskirstyti į tris veiklos sritis: * mokslas (akademinei veiklai); * praktiniai geologiniai darbai (geologinėse įmonėse vykdomi geologiniai tyrimai); * geologinės veiklos valdymas (t. y. valstybinės institucijos, vykdančios geologinių darbų priežiūrą bei formuojančios geologinių darbų rinką).

Visi mes puikiai žinome (mūsų vyresnioji karta tikrai gerokai pasistengė rašydama savo puikias biografines knygas), kad geologijos mokslo *aukso amžius* buvo tuomet, kai mes buvome

priversti gyventi raudonojoje blogio imperijoje. Ir taip buvo ne todėl, kad sovietiniai okupantai labai mylėjo geologijos mokslą, o todėl, kad tai buvo praktiškai vienintelis šaltinis, iš kurio raudonoji imperija galėjo gyvuoti. Geologiniams darbams, lyginant su dabartimi, buvo skiriami neriboti išteklių. Geologų darbai tiesiogiai buvo susiję su lauko tyrimais ir visa gaunama „šviežia“ informacija buvo gaunama tokiais kiekiais, kad jos iki galo nebūdavo įmanoma išnagrinėti. Dėl tokios informacijos gausos ir būtent todėl, kad mes vis dar išlaidėme kerno saugyklą Vievyje, profesionaliai ir kokybiškai parašytas ataskaitas, mes tebeturime darbo ir XXI a. Tačiau, laimė, mes iš blogio imperijos išsivadavome, mūsų šalies dabartinė ekonomika grįsta jau kitais principais, tačiau kokiais, tikriausiai nei vienas salėje nebesugebėtume atsakyti. Pats sau pagalvoju, o ir ne viename interviu esu minėjęs, kad panašų, jog Lietuvoje vienintelė veiklos kryptis yra logistika. Mūsų šalyje praktiškai nevyksta gamyba, mūsų šalyje mokslas yra našlaičio vietoje, nors ir deklaruojama, kad tai prioritetinga sritis. Tai iš ko gi mes gyvename? Didžiąją dalį pajamų mūsų valstybės biudžetas gauna būtent iš pervežimų ir surenkamo tranzitinio mokesčio. Tačiau ši veiklos kryptis yra visiškai neperspektyvi, todėl kad „uždirbtus“ pinigus mes tuoj pat sukįšame į infrastruktūros atnaujinimą (kelių, geležinkelių, uostų ir oro uostų taisymą). Pinigai, kurie lieka po taisymo, išleidžiami prekybos centruose, kurie savo būstines yra užregistravę šalyje, kur mūsų sumokėti pinigai ir nusėda. Tai veda į valstybės bankrotą. Todėl mūsų visuomenės abejingas požiūris į mokslo sistemos skurdinimą kelia didžiulę nuostabą ir siaubą. Maža to, abejingi ne tik žmonės, kurie neturi nieko bendro su mokslu, bet ir patys mokslininkai. Kiek vyko įvairiausių protesto akcijų, jose galėdavai aptikti vos keletą geologų. Ar čia taip visus viskas tenkina? Gal čia tik man, prof. Valentinui Baltrūnui ir dar saujelei kolegų iš Gamtos tyrimų centro kažkas blogai? Klausimas retorinis, tačiau norėjęsi, kad kuo greičiau mūsų visuomenė išlįstų iš apatijos liūno, nes kitai jame ir paskėsime.

Mokslininkai išėjo į gatves reikalaudami skaitytis su jų nuomone (iš Alkas.lt, T. Baranausko nuotraukos).

Taip spontaniškai pradėjus nagrinėti mokslo temą, ją ir tęsiu. Mes turėjome ir turime labai iškilų mokslininkų–asmenybių: J. Dalinkevičius, M. Kaveckis, J. Paškevičius, V. Karatajūtė–Talimaa, E. Trimonis, V. Juodkasis, O. Kondratienė, M. Kabailienė, A. Gaigalas, V. Narbutas, T. Jankauskas, V. Kadūnas, G. Motuza, A. Brazauskas, A. Bitinas ir daugelis kitų, kurių darbai buvo mūsų siekiamybė, kurie buvo mokytojai iš didžiosios raidės. Maža to, jie buvo ne tik geologijos mokslo specialistai, bet ir asmenybės, galinčios pakovoti ne tik už savo asmeninius, bet ir visos geologinės bendruomenės interesus. Turiu pripažinti, kad, traukiantis vyriausiai kartai, traukiasi ir mūsų stuburas. Dabartiniai mokslo atstovai nebėra asmenybės, o tik plaukiantys pasroviiui vykdytojai. Dažnai paburbantys, kaip jie skriaudžiami, tačiau, net ir užimdami vadovaujančias pozicijas, nesugebantys apginti savų institucijų ir dar svarbiau – savų darbuotojų interesų. Dėl stuburo praradimo mūsų Geologijos institutas iš pradžių buvo sujungtas su dar bestuburiškesniu Geografijos institutu, o dar vėliau – ir visiškai „suvalgytas“ ekologų skambiai pavadintoje įstaigoje *Gamtos tyrimų centras*. Geologų ten likę tiek mažai ir jie taip mažai girdimi, kad kam nors užsiminus apie Geologijos ir geografijos institutą, neretai išgirstu klausimą „O jie dar egzistuoja?“ arba „Tai kas ten tokie likę?“.

Panašiai galėjo atsitikti ir su mūsų Vilniaus universitetu, tačiau „numirė“ tik viena katedra. Ir tai gal dar „nenumirė“, bet merdi. Dar sunkiai

kvėpuojančią mes ją galime girdėti ir jeigu neatliksime skubaus dirbtinio kvėpavimo, manau, kad hidrogeologija ir inžinerinė geologija gabalais išsimėtys po kitus universitetus.

Antrasis veiklos baras – privačios geologinės įmonės. Tai yra resursai, iš kurių mes visi dar kažkaip gyvename. Štai ir šis renginys yra surengtas tik todėl, kad mes gauname įmonių paramą, kurią kiekvienais metais vis sunkiau sugebame susirinkti. Ir kaipgi bus kitaip, jeigu mūsų naftos gavybos įmonės, pasak I. Vaičieliūno, pavirto į „vandens gavybos įmones“, o kalbantis su naftininkais ne vieną kartą pajuokavau, kad jūs turėtumėte verstis kitokia veikla, t. y. mokyti pasaulį, kaip išgauti naftą, kai jos ten nebėra.

Mūsų didžiausią finansinį potencialą sudaro trijų krypčių įmonių veikla – inžinerinė geologija, hidrogeologija (ekogeologiniai tyrimai ir požeminio vandens išteklių vertinimas) bei vandens gręžinių įrengimas. Taip pat turime kelias įmones, kurios dirba kietųjų naudingųjų iškasenų žvalgybos srityje. Pagrindinė problema – šiuo metu įmonių yra gerokai daugiau, negu jų reikia Lietuvos darbų rinkai. Dėl šios priežasties neišvengiamai krenta darbų kainos, konkurencija įgauna parazitiškumo požymių, kuomet galima teigti, kad dalis tyrimų yra atliekama nekokybiškai, peržengiant profesinės etikos ribas. Tuo nesunku įsitikinti vien pasižiūrėjus į dalies įmonių pateikiamų gręžinių aprašus. Nemanau, kad kas nors iš mokslininkų ryžtųsi tokių gręžinių aprašymus panaudoti savo mokslinėms studijoms. Ir tai tik viena maža blogybė, nes nekokybiškai aprašoma ne tik litologija, bet ir patys tyrimai nesuprantamu būdu yra atliekami tokiomis kainomis, kad nedengtų visaverčių tyrimų laboratorinių darbų. O kur dar lauko darbai, gręžimas, ataskaitų rašymas, spausdinimas, derinimas, darbuotojų atlyginimai? Beje, ir patikrinti, su kokia įmone turi reikalų, nėra sunku: dabar internete lengvai galima susirasti informaciją apie įmonių vidutinius atlyginimus. Dažnai jie skiriasi tris ir daugiau kartų. Kiekvienam suprantančiam tai labai aiškus rodiklis. Tačiau vis tiek manyčiau, kad privačios geologinės įmonės yra stipriausia mūsų, geologų, grandis. Verslininkai, susibūrę į Geologijos įmonių asociaciją, sugeba užstoti ir mūsų mokslines institucijas, tiek finansškai, tiek ir savo svarių žodžiu kovoja su absurdaus, ateinančiais iš mūsų teisėkūros institucijų.

Trečiasis veiklos baras – geologinės veiklos valdymas. Nors geologinės politikos formavimas vyksta ir aukščiausiose valdžios institucijose – Lietuvos Respublikos Seime ir Vyriausybėje, tačiau joms pradžią duoda mūsų visų puikiai

žinoma Lietuvos geologijos tarnyba. Praeityje Lietuvos geologijos tarnyba buvo itin įtakinga institucija. Dar jai tebesivadinant Geologijos valdyba, ji turėjo ministerijos statusą ir buvo pavaldi ne tiek okupacinei LTSR Vyriausybei, o tiesiogiai centrui Maskvoje, kuriam, kaip susidariau įspūdi, nelabai rūpėjo jos veikla, todėl ji buvo gana savarankiška ir klausimus, susijusius su Lietuvos geologiniais darbais, sprendė pakankamai savarankiškai. Atkūrus nepriklausomybę, buvo sukurta Lietuvos geologijos tarnyba (LGT), ir būtent nepriklausomybės pradžioje Tarnyboje dirbo geriausi įvairių geologijos sričių specialistai. LGT greitai įsiliejo į europinę ir pasaulinę geologijos tarnybų šeimą. Tikiu, kad šie ryšiai tebevystomi iki šiol. Nežiūrint to, nuo LGT sukūrimo praėjo 26 metai, senieji specialistai pelnytai išėjo į pensiją ir, manau, dabar daugelis kraipo galvas ir apmaudžiai žiūri, kaip Tarnyba po truputį praranda savo galią ir įtaką. Tarnyboje mokamos algos yra juokingai mažos, todėl gambiausias jaunimas sutraukiamas į privačias įmones. Daugelio jaunesnių specialistų kompetencija yra abejotina ir tikrai priverčia, kaip skaitant šaunųjų kareivį Šveiką, nusišypoti. Juk toks absurdas, kai pernai baigęs studentas vertina savo dėstytojo ataskaitą, negali nekelti šypsenos... LGT pavirto ne tik formaliu, bet ir tikruoju Aplinkos ministerijos padaliniu, nuolankiu vykdytoju. Ir jeigu anksčiau LGT buvo autoritetinga organizacija, kuriai tarus žodį ministerijos būdavo priverstos keisti savo politines nuostatas, tai dabar LGT, pildydama viršinių nurodymus, ramiai gali užsimerkti ir nematyti geologinės visuomenės interesų. Patiko man E. Bendoraičio žodžiai viename iš susirinkimų, kai jis pareiškė, kad LGT vadovai turėtų prarasti postus dėl geologinės idėjos, o ne laikyti postų kaip paskutinio išsigelbėjimo. Dar pridėsiu, kad kumštis turėtų būti raudonas nuo trunkymo į stalą įrodinėjant, kodėl vienas ar kitas teisės aktas ar net Žemės gelmių įstatymas turi atrodyti taip, o ne kitaip. To kol kas nėra. Ir kas dar blogiau, kad į kritiką yra reaguojama liguistai piktai, įžeidžiai. Nors būtent ta kritika yra skirta tam, kad visiems būtų geriau. Nesileisiu į detales, todėl kad visus šiuos nesutarimus arba takoskyras mes aptariame Geologijos įmonių asociacijos rengiamuose susitikimuose, tačiau paminėsiu, kad geologinės kompetencijos, geologinių darbų kontrolės ir teisės aktų tobulinimo sritys yra silpna geologinės bendruomenės vieta. Dar pridurčiau, kad ir pačios Tarnybos atliekami darbai yra nepakankamai įvertinami. Pati Tarnyba parengia sau užduotį, pati įvykdo ir pati save įvertina. Įvertinimas

paprastai būna viešas darbų pristatymas, kai auditorija gali tik paploti. O juk veikė kažkada Geologijos taryba, sudaryta iš specialistų, dirbančių įvairiose institucijose.

Matome, kad problemų yra labai daug. Jos labai aktualios ir nemanau, kad šiandien jos bus išspręstos. Tačiau visuomet yra pasiūlymų ir galimybių. Neužsimant daugiau laiko, noriu duoti peno diskusijoms. Pirmiausia galvoju, kad ku skubiau reikia pradėti rengti mokslininkus hidrogeologus ir inžinierius geologus. Gamtos tyrimų centre privalo būti atkurtas Hidrogeologijos skyrius, taip pat labai naudinga būtų sukurti ir Inžinerinės geologijos skyrių. Ir jeigu nėra vyresnių specialistų, kurie norėtų jį kurti, priimkite studentus, doktorantus. Jauni žmonės dažnai nori ir gali kur kas daugiau, negu apkerpėję specialistai, kuriems dažnai pagrindinė problema – kaip greičiau sulaukti pensijos. Vilniaus universitete taip pat šios sritys privalo būti atgaivintos. Ir čia jau tikrai vadovams reikės pasistengti, kad kumščiai būtų bent jau raudoni. To nepadarius, mes nupjausime šaką, ant kurios sėdime, t. y. sunyks geologijos šakos, kurių dėka mes visi vis dar turime darbo.

Kitas dalykas – mums būtini kuriantys žmonės, kurie, pabaigę Universitetą, sugebėtų sugalvoti naujų veiklos krypčių, jas puoselėtų ir įgyvendintų. Tikrai yra labai blogai, kai tik pabaigęs Universitetą „šviežiai iškeptas“ specialistas įkuria įmonę ir užsiima ekogeologiniais ir inžineriniais geologiniais tyrimais. Šių darbų rinka perpildyta ir tai reišia, kad rinkoje turime dar vieną konkurentą. Dėl per didelės konkurencijos vartotojas gal ir išlošia, bet mūsų geologinė bendruomenė praranda pajamas, dėl to krenta geologijos, kaip mokslo, prestižas. Tokiu būdu mes devaluojame, nuvertiname savo veiklą. Labai tikiuosi, kad tarp Universitete studijuojančių ir Institute tebedirbančių mes tokių grynolių tikrai galime rasti. Turime sudaryti jiems visas sąlygas – tiek finansines, tiek žmogiškąsias, tiek ir moralines. Labai svarbu žodinis paskatinimas, pagyrimas, pasidžiaugimas. Šiandienos susirinkimas būtent tokiems grynoliams ir yra skiriamas.

Baigdamas noriu pasakyti, kad tikrai visos problemos yra išsprędžiamos, jeigu jas įvardijame tiesiai šviesiai, nebijodami, kalbėdami. Pacituosiu dvi teisingas kinų patarles: *kas stoja mums skersai kelio, tas stumia mus pirmyn; jeigu nori prakeikti žmogų, tai palinkėk jam gyventi permainų amžiuje*. Bent jau mano kartą tikrai kažkas prakeikė.

Ačiū už dėmesį.